

חינוך לחיים

פרשת שמיני

ידועה היא השאלה בסוגיית חנוכה מדוע היה צורך כלל בפך השמן הטהור, לשמו נעשה הנס, כלום לא היה אפשר להדליק בזה שנטמא בידי היוונים, שהרי כלל נקוט הוא בידינו כי 'טומאה הותרה בציבור'! וענה על כך מרן המהר"ם שפירא מלובלין שבשעה שבאים לחנוך את העבודה - לא ניתן לחנוכה על בסיס מצב של בדיעבד!!!

ניתן לתמוך יסוד זה בדברי ה'דעת זקנים' בפרשתנו שהסביר מדוע לא נטמאו אלעזר ואיתמר לאחיהם בעוד ההלכה קובעת כי 'כהן הדיוט' נטמא לקרוביו. אלא משום שבאותו היום נמשחו לכהונה ולכן חשובים היו כ'ככהנים גדולים' ולא יכלו היו להיטמא לקרוביהם. דהיינו, שיום חנוכת המילואים הינו יום הצבת ה'יסודות' ולא ייתכנו במצב של 'טומאה'!!!

וההסבר שהרי מהי באמת הסיבה שבגללה בחינוך לא די ב'הותרה' ויש צורך במתן חינוך בנוסח לכתחילה שבלכתחילה? יהיו שיאמרו שבהיות וגיל הילדות הינו גיל רגיש של ההתחלה, אז להתחיל כדאי 'ברגל ימין' ואין להתפשר ולצעוד בדרך של 'בדיעבד' ברגעי הבראשית של הילד בעולם היהדות. יהיו שיטענו וזה גם נכון עקרונת שהילד איננו יודע להבחין בין פרווה לבשרי, ואם אתה מעניק לו משהו 'פרווה' הוא עלול להפכו ל-'בשרי'.

אבל דומה שנעוצה כאן תובנה יסודית ועמוקה הרבה יותר. כאן בונים יסודות! רגעי הילדות אינם רק רגעי ההתחלה. אלא בעיקר רגעי היסודות. כאן, ברגעי ההתחלה הילד קובע את כל התדמית שלו על החיים היהודיים. ברגעים הטריים הללו, נצרכת בתודעה שלו לשנים ארוכות מה אומרים לו, למשל, החגים, והאם הלימוד יוצר בקרבו 'התניה' חיובית. וברגעים שבונים יסודות, אסור לנו שהם יהיו רעועים, או רעועים קמעא. כך לא בונים חיים יהודיים. אם מדובר בקומה שלישית או רביעית, קרי, למשל, 'גיל ההתבגרות' אז אדם חווה ברמה כזו או אחרת זעזועים רוחניים בגלל חיפוש הזהות האישית שלו - ניחא, כי אזי יצופו בקרבו ה'התניות' החיוביות על החיים היהודיים. אולם כאשר מדובר ברגעי ההתחלה, רגעי היסודות, זה עלול להיות מסוכן. כאן, את היסודות, לא בונים עם חומרי בנייה בלתי-איכותיים. לא מתפשרים על פחות מהלכתחילה שבלכתחילה. (אותו יסוד בשנה ראשונה לנישואין ואכה'ל)

ונזכרתי בסיפור הידוע הקשור לבת היענה מפרשתנו. כשה'חפץ חיים' זצ"ל ביקר בלודז', עיר התעשייה הנוודעת, עלו לאכסנייתו אב ובנו. הבן, בחור בר מצוה, לא בא - כמו היום - לקבל ברכה להצלחה בתורה. הוא בא לקבל היתר לעזוב את בית המדרש. שה'חפץ חיים' ירשה לו להפסיק ללמוד, לא פחות! בחור טוב, ירא שמים, מצליח בלימודו, ירבו כמותו בישראל. לב זהב לו. ולב הזהב מתפלץ כשהוא רואה את אביו עובד מבוקר עד ערב ומשתכר אל צרור נקוב, ואין הקומץ משביע, ואין לחם לאכול ואין בגד ללבוש. איך יכול הוא לעמוד מנגד, לשקוע בלימוד, ולעמוד על דם הוריו, אחיו ואחיותיו, להתעלם ממצוקתם! רוצה הוא לצאת לשוק, למצוא עבודה, איזו שתהיה, ולסייע בפרנסת הבית!

נו?! מי אינו מניח לו? אביו מתנגד: בשום פנים ואופן! מקומו של בחור, בבית המדרש! "איש שדה" יוצא עשן, ו"יושב אוהלים" יוצא יעקב אבינו. השוק משחית, שפתו ירודה, היותו גשמית, מכבה כל זיק של קדושה ומחדיר טומאה! והבן אינו מסכים. אבא, דוקא משום שאתה סבור כך וחדור להט רב כל כך, מוכן אני לצאת לשוק החיים. כי רואה אני שאתה ירא ושלם, ולא הושפעת. זיק הקדושה שלך לא כבה, והטומאה לא חלחלה. אחזיק גם אני מעמד.

שמעו שצדיק בא לעיר, רבנו ה'חפץ חיים', והחליטו לעלות לאכסנייתו, להגיש לפניו תעצומותיהם. כמה התרגש לשמוע! לשמוע את הבחור, שכואב הוא כאבו של המחסור בבית ורוצה לעזור לאביו ולסייע בפרנסה. "נושא בעול עם חברו", מארבעים ושמונה קניני התורה! וכמה התרגש לשמוע את האב מוותר על העזרה, ומודיע שהמשפחה מוכנה לסבול מחסור, ובלבד שהבחור ישאר באהלי תורה! וגדול היה כוחו של ה'חפץ חיים' זצ"ל להסתכל על כל דבר בעיניים של תורה, ולמצוא לכל שאלה פתרון בתורה. אמר לבחור: שמע נא, התורה בפרשתנו אסרה לנו את העופות הטמאים. את הנשר ואת הפרס ואת העזניה, ואת העורב ואת בת היענה. למה לא נאמר: את היענה, מדוע נאסרה רק הבת? התשובה ידועה: היען אוכל אבנים וזכוכיות (שבת כ"ח), קיבתו כברזל ובשרו כסוליה, לא ניתן לאכילה ואין צורך לאסרו. אבל אפרוחו, בשרו עדין רך, ואותו אסרה התורה באכילה.

והנה מצינו שירמיהו הנביא קונן, איך היתה "בת עמי לאכזר, כיענים במדבר". ויש להבין, במה מתבטאת אכזריות היען לאפרוחיו? והעניין, שהאפרוחים באים ומבקשים מזון, והאם נותנת להם מעדן - בעיניה, אין טעים ממנו, שבר זכוכית מחודד ומשונון. ואינה מבינה שעבורה זה אכן מעדן, משום שהוושט שלה כצינור ברזל וקיבתה כדד נחושת, והזכוכית נגרסת בה עד דק. אבל אפרוחה עדין ורך, והזכוכית תנקוב את הושט ותחורר את הקבה, והאפרוח יתיישר וימות בעיניים קשים ומרים. ונמצאת אשמה בהריגת אפרוחה! מבין אתה, בני, סיים ה'חפץ חיים', אביך מבוגר ומחושל, מחוסן נגד אווירת השוק ומתמודד בהצלחה מול השפעתו. אבל אתה עודך צעיר ורך, אינך יכול להשוות עצמך אליו ולמדוד עצמך לנגדו. עליך להמשיך לשהות באהלי תורה ובקרבי בני התורה!

וללמדנו בא הוורים, שאומדים עצמם שיכולים לשהות במקום פלוני או לצפות במופע פלוני ולא יושפעו לרעה, וה' יודע האמת. אולי מלאכים הם. אולי יכולים הם לטייל במקום פלוני ולבלות במקומות בילוי ומחוסנים הם דיים, יגרסו זכוכיות כאוות נפשם. אם מעדן הם עבורם, יבוסם להם. אך מה רוצים הם מילדיהם, איך מהמרים הם על זוך נשמותיהם, איך הם לוקחים אותם עמם?!

ולסיום חשוב להעלות עוד תובנה, קריטית לא פחות. גם מי שלא השקיע ב'שנה ראשונה' או שילדותו לא עברה עליו בצל מלמדים הכי טובים, עלול למצוא עצמו עם תחושת חידלון והחמצה. כי היסודות נמצאו רעועים. ולא היא. כמו בבניין, גם בעינינו: גם בניינים נוספים הנמצאים בסיכון בעת רעידת אדמה, יכולים להתעצם, באמצע החיים, באמצעות תוכנית חיזוק מבנים כגון תמ"א, שיכולה לחזק את המבנה, גם כשהיסודות שלו בלתי מחוזקים. ללמדך שכל אדם, בכל שלב ושלב בחיים, יכול לחזק עצמו באמצעות 'תמ"א' משלו ופשוט לפתוח דף חדש.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

(דרכו. והגדת)

חינוך לחיים

פרשת שמיני

זאת שער החטאת דרש דרש משה' - הדרישה היא הנקודה המרכזית של התורה.

כפי שנסביר: כתוב בגמרא בקידושין ל' לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים 'וא"ו דגחון' חציין של אותיות של ס"ת, 'דרש דרש' חציין של תיבות. 'זאת שער החטאת דרש דרש משה זה חציין של תיבות, 'והתגלח' של פסוקים.

המהר"ל דן האם אחרי 'דרש דרש' מסתיים חצי הראשון, או לפני 'דרש דרש' מתחיל חציו השני של התורה, ומאריך שם להוכיח מתוך מהלך הסוגיא, ומביא מהמסורה ד'דרש' הראשון מחד גיסא ו'דרש' השני מחד גיסא. ומדוע כ"כ מאריך? כי רמז עמוק יש בה, כי מחצה - החצי רומז ל-נקודת המרכז, אמצעו של דבר היינו תוכו ועיקרו, וכעין לשון חז"ל ביומא נד: 'אמצעיתו של עולם, שממנו נברא העולם, והוא מקום המקדש' דהיינו שזה העיקר. ובכדי להגדיר בשתי מילים מהו התורה נאמר 'דרש דרש' שהוא עיקר התורה, וכדברי הזוהר הקדוש 'כי אורייתא קא מודעת ליה חוביה' שתפקידנו לדרוש ולבחון את המעשים כפשוטו, לבדוק את הנפש - כי התורה נקראת 'תורה אור' וממילא עם אור התורה ויראת שמים בודקים את חדרי הנפש, והבדיקה גם קודם לימוד התורה שצריכים להכין את הלב ולשוב בתשובה וגם אחרי העשיה לבדוק שעשינו כראוי,

וזוהו 'דרש דרש', דרש מהאי גיסא ודרש מאידך גיסא, לדרוש לפני העשיה ואחרי העשיה, והיצר הרע נמצא בין שני מפתחי הלב, לבדוק את המעשים, סור מרע ועשה טוב. מהאי גיסא - האם אכן טיהר את הלב מקודם, ומאידך גיסא - האם אכן מכוון באמת בקיום תורה ומצוות ליראת שמים, האם מקיים מצוות עם חביבות ושמחה ושואף להתקדם עוד ועוד.

על אותו רעיון אנו רואים גם בסימני הטהרה של הדגים 'את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים' וכתוב בגמרא בחולין סו: מפני מה נתפרשו בפרשתן בסימני דגים שני סימני טהרה - גם סנפיר וגם קשקשת, והרי כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, אלא משום 'גדיל תורה ויאדיר' ויש להתבונן, מה כוונת תירוץ הגמרא שהתורה האריכה משום 'גדיל תורה ויאדיר', והלא תיבות התורה מדודים ושקולים עד לאחת, וכמה גופי תורה לא נכתבו אלא ברמז או ביתור אות, ואם לא שיש לימוד מזה, מה יגדיל תורה' יש כאן?

אלא רמז יש בה, שכאשר עוסקים בעניני טהרה אין להסתפק במה שיוצא ידי חובתו, ואין לאדם לחשוב הרי אני יהודי, הבית מתנהג בדרך התורה, איני עובר על שום איסור ומקיים את כל המצוות. לא כן היא הסתכלות התורה, אלא תמיד צריך להוסיף טהרה ולהוסיף קדושה, שיהיה יגדיל תורה ויאדיר, להוסיף טהרה על טהרתו. ולזכור תמיד את דברי רש"י 'זאת החיה' לשון חיים, לפי שישראל דבוקים במקום וראויין להיות חיים, לפיכך הבדילם מן הטומאה וגזר עליהם מצוות' - מעלתם של ישראל שמחמת דבקותם בה' קרויים הם 'חיים' ולכן עליהם לאכול רק מהחיות הטהורות.

ובעומק יותר יש לומר, דהנה 'קשקשת' תפקידה להגין על הדג שלא ינזק, ו'סנפיר' הוא בכדי שהדג יוכל לשוט ואם אמנם בנוגע לאכילת דגים אין לנו נפקא מינה בידיעת דבר זה שקיים אצלם ב' הדברים, אבל בעבודת כל איש ישראל צריך לדעת שבכדי לקיים תפקידו בעולם צריך שתהא לו ב' הכוחות, את הכח של 'קשקשת' המגין מכל רע, להיות שמור היטב ולשמור על הקיים שלא יפול, וכן את הכח של 'סנפיר' שיוכל לשוט ולהתקדם ולהתרחב, להוסיף עוד ועוד, לגדול בתורה, להשתפר במידות טובות, ולהרבות ביראה טהורה, וזהו 'גדיל תורה ויאדיר', שאין להסתפק בזה ששמור ואינו עובר עבירות, כי צריך גם את הסימן טהרה השני 'סנפיר' - השאיפה לגדול ולהתקדם.

ונזכור תמיד שלא לחכות לימי הזיקנה שתשקוט במקצת רתיחת הדמים אלא כנאמר בפרשה 'וביער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר' מיד בתחילת ימי הנעורים וכדברי חז"ל בעו"ז י"ט 'אשרי מי שמתגבר על יצרו כשהוא איש' דהיינו בעודו איש עם כל הכוחות וכל הכלים. דווקא בעת שהאדם מרגיש בקרבו שהוא רוצה, כשיש לו חמדה, בעת שרתיחת הדם ואש התאוה בתקפו, ובכל זאת מתגבר על יצרו בעודו איש, ומקיים 'ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר', שמעלה את רצונותיו לגבוה כקרבו על גבי המזבח. (וכפי שידוע שהפסוק 'והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה' הוא סגולה למחשבות רעות)

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com